

mintegy illusztrálva annak hajlékonyságát, és hogy nagyon alkalmas modern művek írására. Ez kétség-telenül egyik nagy pozitívuma a regénynek. Dicséretet érdemel vég-eredményben maga a vállalkozás is. Korunkban nagyon kevés a fejlődés-regény, az írók talán úgy érzik, nem alkalmas kifejezési forma, más formákkal kísérleteznek. Holti Mária jó pszichológusnak is bizonyult: Vajna érzelmi válságának ábrázolá-sa meggyőző, végződése egy-egy mozzanatának meglevenítése jó tollú megfigyelőre vall.

Az említett fogvatékoságok el-lenére tehát érdemes felfigyelni e műre. Regényirodalmunk most van

kibontakozóban, íróink nemcsak a tartalmi mondanivalóval, hanem a belső formával is küzdenek. A kísérletezések kora ez, amikor az örökölt formák bomlóban vannak és mindjobban meghonosodnak a modern megjelenítő eszközök. Ennek a kornak és folyamatnak termé-ke a *Sodortatva*. Szerzője a társadal-mi valóságot eléggé mellőzi, hősé-nek érzelmi életére összpontosít, a klasszikus nagyepika eszközeit igyekszik felfrissíteni újszerű ele-mekkel. Holti Mária regénye nem éri el novelláinak a szintjét, de még így is feltétlenül figyelmet ér-demel. További írói fejlődését fo-kozott érdeklődéssel kísérhetjük.

VARGA ISTVÁN

ÉRTHETŐ CÉLZÁSOK

DOMONKOS ISTVÁN: *Redőny*.

Symposion Könyvek 43.

Forum, Újvidék, 1974.

A helyszínen, a helyszíni tapaszta-latok alapján a látott, megtörtént dolgokról és eseményekről riportszer-ű hitelességgel beszámoló Domonkos-kötetről szólunk.

Szerzőnk nem éri be a tények egyszerű közlésével, hanem okokat tár fel, következtetéseket von le, mert tartja magát a műfaj követel-ményéhez: „...a riport csak arról akarja ésszerűen meggyőzni olvasóit, hogy helyes következtetéseket vont le a tényekből.” (Lukács György: *A művészet és az objektív igazság*. Bu-dapest, 1975.) Jól tudja, a riportnak tipikus esetekkel kell foglalkoznia, hogy a következtetéseket helyesen támasszák alá és világítsák meg. Amint azt a nagy teoretikus mon-dotta idézett művében: „Az egyén-nek és az egyéni sorsnak kell tipi-kusnak látszania, vagyis az osztály-szerű vonásokat mint egyénieket kell tartalmaznia.”

A „terep kijelölésében”, a típus keresésében azonban szubjektív. A *Figuræ Veneris* című riportjában

így jelöli meg kutatóterületét: „Min-denütt a jómód jelei. (...) Mi ke-resnivalója lehet egy magamfajta riporternek egy ilyen faluban?” Már távozni készül, amikor rátalál arra, amit keresett: rozoga, alacsony, ab-laktalan, roggvart házat lát. „Az ilyenfajta házakhoz én úgy vonzó-dom...” Hogy? Exresszív mondat ez, a mondat befejezetlensége elle-nére is.

A riport kötöttséget jelent, vagyis a valóságot az igazságnak meg-felelően összefolyamatában reprodu-kálja. A valósághoz semmit nem ad hozzá, csak a hatást fokozza. Ennek a fokozásnak következtében „bizo-nyos tartalom erősen próbára teszi... [a szavak] teherbíró képes-ségét...” (A 36. *Velencei Biennale*)

A fokozás elemei:

a) *Ellentétek*. Szembetűnő ez mindjárt az első riportban, a *Redőnyben*: „Odakinn nulla fok körül a hőmérséklet (újságból tudom), itt a szobában pedig huszonkettő. A fi-

atalemben kezében ásó [aki kint van], az enyémben toll" [aki a meleg szobában ül].

b) Az egyes megállapítások többszöri leírása. Például a *Hát így...* című riportban a kötelességmester életének elbeszélése közben utal soványságára, amit nem a munka következményeként tud, ez a többszöri leírás azonban a megállapítás ellenkezőjét érzékelteti.

c) A mondatok tartalmi ellentéte. Az előbb említett riportban a mester életének nyomorát meséli és ezután ez következik: „Az ötvenegyes esztendő volt a legnehezebb életemben, abban az évben mindent lepörkölt a fagy. Különbben nincs panaszkodnivalóm. (...) Szerettem a gyerekeimet, egyáltalán nem volt nehéz őket felnevelni." Holott az igazság ennek az ellenkezője, nehéz volt őket felnevelni, ez következne az előzőkből.

A riport érzelmeinkre apellál, keresi a megindító, tipikus eseteket. „A tulajdonképpeni riport ugyanis lehetővé teszi, hogy eleve, hatékonyan és átütő erővel ábrázolják a valóság egy részletét, az összefolyamatnak és összefüggéseinek felismerése nélkül is." (Lukács György: I. m.) Ha a valóságból kiválasztott részletek tipikusak, akkor az írások meggyőzőek, mint a jelen kötet darabjai, amelyek a riport és a riportalany szempontjából három csoportba oszthatók:

I. A riport alanya elbeszél, elmond valamit. Például a *Rózsika hazajött* című írásban az édesanya panaszkodik, hogy lányuk, aki Angliában tanult, hazajött, és most szállási lakásukat kicsinek, egészségtelennek, bűdösnek találja. Vagy pedig a riportert közli a riportalanyok levelét (*Édes Fiam!, Kedves Mama!*); a levelek Németországban dolgozó levelei.

II. A riport két szerkezeti egységre bontható. Az egyik, a riportert közlése, mintegy bevezeti a má-

sodik részt, ahol a riportalanyval beszélget (*Fiurae Veneris*); először a faluról ír, annak kőházairól, majd egy viskóról. Ide megy be, annak reményében, hogy nyomortanyára lett. Eddig tart az első rész. Megszólítja a gazdát, kezdődik a második rész.

III. Tisztán riporteri közlés. Ez jellemző tárlatvezetési írásaira, például A 36. *Velencei Biennaléra*. Ezekben bírálatot is mond a festők és műveik bemutatása során. Minősíti korát a *Kedves Dobó Tihamér!* című riportban: „A »lusta lelkek« ideje köszöntött ránk, (...) A zavaros lelkeké a művészetben. Az éretlen, a tisztátlan, az ügyeskedő, az oktondi, a becsvágyó, a hebeburgya lelkeké, a tusbolondoké, a kaparázóké, a pénzahajhászoké."

Domonkos nem húzza le a „redőnyöket", hanem kimegy, elmegy az erkélyről és szobájából, hogy többet lásson. Keresni megy, tipikus eseteket: a társadalom megvetetteit (szellemi elmaradottakat, cigányokat, medvetáncoltatókat, csavargókat), a Nyugat-Németországban dolgozó családjának sokféle problémája érdekli, a falusi, vidéki életkörülményeket, művészek, költők életét tanulmányozza. Tehát az élet érdekli, mert mindennek „az élet az oka, az élet, mely mindenbe beleüti az orrát: elhervasztja az orgonát, el. Elbújdosik (...) az ember, de hiába. Az élet megtalálja. Elébed áll, és zsírszódát önt a szemembe." (*Vissza a föld sarába.*) Az élet és a kép egyenrangúak. Az élet olyan, mint a kép, melynek „keretét tágitani lehet" a téma bővítésével. A hurokat meg lehet feszíteni, de csak bizonyos mértékig: a túlfeszítés halált okoz.

Minden riportjában érthetővé válik a célzás, amelyre a címadó írásában utal: „Te, aki ezt olvasod, nagyon is jól érted a célzást. Hogyne értenéd, amikor annyira nyilvánvaló, mire irányul."

FRANYÓ ZSUZSANNA